

**Uzunyayla'da
Çerkes İskânı Üzerine
Bazı Notlar ve
Örnek İki Köyün
1960'lardaki Etnolojik
Tahlili;
Anzurey ve Aslanhable**

KAF-DAV

Berat YILDIZ*

* Doktora Öğrencisi, Bilkent Üniversitesi-Rusya Çalışmaları Merkezi

I- Giriş

Rusya İmparatorluğu'nun Kafkasya'yı işgal politikasının ilk adımları daha önceki zamanlarda atılmasına rağmen sistematik Rus işgali Çariçe Yekaterina zamanında uygulanmaya konulmuştur. Kafkasya'nın tümüyle işgaliyle sonuçlanacak olan Rus-Kafkas savaşı 1763'te Rusya İmparatorluğu'nun Mezdeug kalesinin inşasıyla başlamıştır. Ayrıca, 1783'te Kırım Hanlığı'nın Rus kontrolüne girmesi ve Transkafkasya'daki Gürcü krallığının 1801'de Rusya egemenliğini kabul etmesi Kafkasya'yı Rus birliklerinin direk olarak hedefi haline getirmiş ve 1864'e kadar mücadelelerle Kafkasya direnci kırılmıştır. Bir asır kadar süren Rus-Kafkas savaşı boyunca devam eden Osmanlı İmparatorluğu'na Kafkas kabilelerinin zorunlu göçü 19.yüzyılın ikinci yarısının başlarından itibaren yoğunlaşmış ve Kafkasya'nın asıl halkları kendi anavatanlarında azınlık durumuna düşmüşlerdir.

Rus ilerlemesine karşı doğal müttefik olarak kendilerine Osmanlı İmparatorluğunu gören kabileler sürekli olarak yardım için başvursalar da yeterli derecede yardımı hiçbir zaman temin edememişlerdir. Sonrasında gerçekleşen zorunlu göçler de İslam halifesinin topraklarına gerçekleşmiştir. Göçler sonucu Kafkas muhacirleri etnik olarak kendilerinden farklı olan halkların ülkelerinde geniş diaspora cemiyetleri oluşturmuşlar ve kaderlerini de artık yeni vatanlarında aramak zorunda kalmışlardır.

19.yüzyılın ikinci yarısının ilk yıllarında henüz imparatorluk yönetiminde olan Balkan toprakları ile Suriye ve Ürdün gibi bölgelerin yanında Anadolu'nun iç bölgelerindeki topraklar da Kafkasya muhacirlerinin iskânı için tasavvur edilmiş ve Kafkasya muhacirleri bu bölgelerde iskâna teşvik edilmiş sıklıkla da zorlanmışlardır. Uzunyayla platosu da iskân için seçilen bölgelerin başında gelmiştir. Süregelen iskânlar sonucu 70'in üzerinde köy kurulmuştur. Bu köylerin büyük çoğunluğu Adige köyleridir. Uzunyayla Bölgesindeki Adige köylerinin büyük çoğunluğunu Kabardeyler oluşturmakla beraber bölgede birkaç Hatukoy ve Abzekh köyleri de bulunmaktadır. Ayrıca Uzunyayla'da Abhaz ve Çeçenlerin bulunduğu birkaç köy de vardır. Bu köyler 1960'lara kadar canlılığından hiçbir şey kaybetmemiş fakat 60'lar sonrası hızla köylerden kentlere göçlerle köyler boşalmaya başlamıştır. Bu makalenin konusu da göçlerin köyleri hızla boşaltmaya başladığı 1960 ve 70'lerdeki Uzunyayla köylerinin sosyo-kültürel durumunu tasvir etmek üzerine kuruludur. Buradaki ana kaynaklar ise bu zamanlarda Kaftangiyen (Anzurey) ve Karaboğaz (Aslanhable) köyü üzerine yapılan mezuniyet tez çalışmalarıdır.¹ Bunun öncesinde ise Uzunyayla'daki iskânlar ile alakalı arşiv belgelerinin ışığında bazı düşünceler dile getirilecektir.

II- Uzunyayla'da İskân Üzerine Bazı Notlar

Uzunyayla'daki iskânlar ile alakalı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde binlerce belge olduğundan şüphe yoktur. Çalışmanın asıl kısmına girmeden elimizdeki belgelerle iskân sürecinin nasıl gerçekleştiği konusunda bazı hususlara değinmek zarurettir.

Osmanlı Devletinin ilk etapta muhacirlerin bir kısmını iskâna elverişli bölgelerden biri olarak seçtiği Uzunyayla'ya sevk etmeye çalıştığı görülüyor. Sefil ve bitap durumdaki muhacirler için devletin her hane başına bir çift öküz, araba, saban ve kâfi miktarda tohumluk malzeme vereceği kararlaştırılmış ise de bunun uygulanmasında sık sık aksaklıklar çıkmaktadır. Geçici olarak yerleştirildikleri mahallerden yardım göremeyen gruplardan biri olan 56 hanelik Hatukoy grubunun lideri Hüseyin Bey tarafından Ankara vilayet reisi Rıdvan Paşa'ya yazılan dilekçede açıklıktan ötürü gruptan 6 kişinin öldüğünü ve acilen yardıma

¹ Bu çalışmalara tezleri yaptıran merhume Prof. Nermin Erdentuğ'un kızı Dr. Aygen Erdentuğ sayesinde Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde "reserve" bölümünde buldum. Halihazırda her ikisi de ciltli olarak kullanıcıların istifadesindedir.

ihtiyaçlarının olduğunu belirtilmektedir.² Seyrek de olsa muhacirlerin müşkül durumunu görüp yardım eden yerler de vardır. Mesela Sivas'ın Hafik kazası ahali si kendi aralarında cami, mektep ve 40 ev inşası için yetecek kadar para toplamış ve yetkililere ulaştırmışlardır.³

Uzunyayla'daki iskânları esnasında Kafkas muhacirlerinin en baştaki problemlerinden biri yöredeki göçebe Avşarlar ile ilişkilerinden doğmuştur. Avşar aşiretleri yeni misafirlerinin kendilerine ait olarak addettiklere yerlere yerleştirilmelerine soğuk bakmışlar ve sık sık erkes muhacirlere taarruzda bulunmuşlardır. Sultan Abdülaziz devrinde Anadolu'nun güney kısımlarındaki göçebeleri yola getirmek için kurulan Fırka-ı Islahiye adında özel askerî birlikten ve ayrıca da Dersaadet'den bölgedeki asayişin sağlanması için Maraş, Harput ve Halep vilayet kumandanlarından düzeni sağlamaları istenmiştir.⁴ Osmanlı yöneticileri ise göçebe olan Avşarlara karşı muhacirleri desteklemişlerdir. Merkezi yönetim düzenli vergi toplamak için senelerdir Avşarlar'ı yerleşik olmaya zorlamışsa da pek başarılı olamamış fakat erkes muhacirlerinin iskan edilmesi sürecinde Avşarlar'a karşı Çerkeslerin yanında olarak Avşarlar'ı zamanla göçebelikten uzaklaştırmaya muvaffak olmuştur. Mesela merkezi yönetim çıkarttığı emirlerle Avşarlar'ın geçmişten kalan vergi borçları olduğuna hükmetmiş ve Avşarların elinden kışlak olarak kullandıkları 700 evi alıp Çerkesler'e tahsis etme emrini çıkartmıştır.⁵

Uzunyayla'daki muhacir iskânının yeterli olduğunu düşünen Osmanlı yöneticileri artık yeni muhacirleri Erzurum, Diyarbakır, Urfa gibi daha doğudaki bölgelere yerleştirme amacını gütmüş fakat muhacirlerin ısrarla Uzunyayla bölgesinde iskân olma teşebbüslerini engelleyememiştir. İskan politikası gereği mümkün mertebe muhacir gruplarını yerli ahali arasına serpiştirme niyetinde olan Osmanlı aksine başka bölgelerdeki muhacirlerin Uzunyayla'da iskân olmaları talepleriyle karşı karşıya kalmıştır. Mesela Manisa'da iskân olunan Hoca Said ve Arslan Bey'in başında bulunduğu grup Uzunyayla'da iskânları için sürekli İstanbul'a dilekçeler göndermiş ve nihayetinde amaçlarına ulaşmışlardır.⁶ Bunun dışında Amasya, Bolu, Bursa, Kastamonu gibi vilayetlerde iskân olunan muhacirler Uzunyayla ısrarlarında diretmişler ve amaçlarına ulaşmışlardır. Uzunyayla'da iskân dilekleri olarak dilekçelerinde akrabalarından ayrı düşmemek arzularında olduklarını sürekli İstanbul'a iletmişlerdir.⁷

Muhacirlerin bu yoğunlukta yerleştirilmeleri imparatorluğun güvenliğini koruma emelinin yanı sıra bir anlamda muhacirlerin de kendi ısrarları sonucu ortaya çıkmış ve bu da sonraki yıllarda bir arada toplanma başarısını sağlayabilmiş erkes muhacirlerin kendi kültürlerini korumalarında büyük rol oynamıştır. Dahası, Uzunyayla'daki bu yoğun yerleşim daha sonraki yıllarda muhacirlerin yöre yönetiminde söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Mesela merkezden atanan kaymakamlardan hoşnut olmadıklarında onları değiştirmek için çabalamışlardır ve birçok defa da başarılı olmuşlardır.⁸

Osmanlı son dönemine rastlayan bu göçlerle Uzunyayla'da iskân olunan muhacirler birçok defa askere alınmış ve eli silah tutan muazzam miktarda erkek nüfus Sarıkamış, Çanakkale gibi cepheleerde savaşa katılmışlardır. Erkek nüfusun azalması muhacirler için geçim kaynakları temin açısından zorluklar yaratmıştır. Sonrasında ise Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Osmanlı izlerini silme politikası neticesinde Aziziye ismi Pınarbaşı olmuş ve

² A.MKT.UM., 213/74.

³ A.MKT.MHM., 464/71.

⁴ A.MKT.NZD., 471/82-83-84.

⁵ A.MKT.NZD., 500/37.

⁶ A.MKT.MHM., 529/37.

⁷ A.MKT.UM., 475/75; A.MKT.UM., 481/98; A.MKT.MHM., 222/55; A.MKT.NZD., 353/100.

⁸ Mesela muhacirler tarafından Dilaver Efendi yerine İbrahim Saadettin Efendi'nin kaymakam olması için yazılmış arzda muhacirler Kaymakam Dilaver Efendi'nin kendilerine zulüm etmekten geri durmadığını ve güvendikleri bir isim olan İbrahim Saadettin'in kendileriyle iyi geçinebileceklerini belirtiyorlar. İ.DH., 61792, İ.DH., 65103.

Sivas'tan alınıp Kayseri'ye bağlanmıştır. Cumhuriyetin 1960'lara kadar olan sürecinde Uzunyayla bölgesindeki köylerin kendi içerisinde gelenek ve göreneklerini pek kaybetmeden kapalı bir kutu misali sürdürdükleri söylenebilir. Fakat Uzunyayla gibi Çerkes göreneklerinin sıkı ve katı biçimde sürdürüldüğü bir bölge bile sosyo-ekonomik dengelerin dramatik bir biçimde değiştiği 1960'lardan itibaren kopukluklar yaşamaya başlamıştır. Türkiye'de köyden kente göç olgusunun şiddetlendiği bu yıllardan itibaren de ciddi olarak sürdürebildikleri Çerkes gelenek ve göreneklerinin katı bir biçimde uygulanmasından kopuş süreci başlamış ve Uzunyayla'daki 70'i aşkın Çerkes köyü bu değişimden nasibini almıştır. Makalemizin ikinci kısmı da tam da bu değişim yıllarının doruklara ulaştığı 60 ve 70'li yıllardan iki Uzunyayla Çerkes köyünün sosyo-kültürel analizi üzerine olacaktır.

III-Anzurey Köyü

Ankara Üniversitesi Etnoloji bölümünde öğrenci olan Esin Tarıkahya'nın 1976'da Kaftangiyen köyünde yaptığı iki haftalık bir ekspedisyona bu bölümümüzün ana kaynağını teşkil etmektedir.⁹ Köyün tarihine de ışık tutan kıymetli malumat ihtiva etmesi ve 1960'larda Kaftangiyen köyündeki sosyo-kültürel yapının hangi aşamada olduğunu göstermesi bakımından çalışmanın büyük ehemmiyeti haizdir. Köyde Muhtar Rüştü Yıldız; İmam Nusret Yavuz; Öğretmenler Halil Çelebi ve Hüseyin Korucu bu çalışmanın ana kaynak kişilerindedir. Ayrıca köy ahalisinden Bahri Saygılı, İbrahim Aksoy, Nuri Tok, Hamit Köylü, Rabia Aksoy, Saadet Yılmaz ve Nazife Güney yazarın köy ahalisinden yararlandığı bazı kişilerdir.

Kayseri merkezden 165 km Pınarbaşı ilçesinden ise 35 km uzaklıkta bulunan köy Derepınar ırmağı kenarında yer almaktadır. 1947 yılına kadar kağnı ile ulaşımı sağlayan köylü bu tarihten itibaren önce at arabası sonra da kamyon ve otobüs kullanımına başlamıştır. Köyün içme suyu sorunu YSE tarafından 1972 yılında yapılan 7 çeşme ile çözülmüştür. Köyün en zengin kişisi olarak bahsedilen İbrahim Aksoy'un evinde ise tazyikli su bulunmaktadır. Ayrıca Aksoy'un evinin bütün odaları daha 1976'da jeneratör tarafından sağlanan elektrikle aydınlatılmaktadır. Ayrıca caminin aydınlatılması için de Aksoy elektrik vermektedir. Kaftangiyen köyü 1950'li yıllarda 110 hane iken 1976'da 85 haneye inmiş ve nüfus 1965 sayımında 512 iken 1970'de 485'e inmiştir. 1965'e kadar artan nüfus artık düşmeye başlamıştır. Göç ana olarak İstanbul ve Ankara üzerine doğru iken 2 hane de Almanya'ya göç etmiştir. Şehirlere göç eden nüfusun yaptığı işler kapıcılık, odacılık, seyislik, işçilik, badanaçılık olarak kaydedilmiştir. Köyün nüfusunun 1976'da yarısı kadarı 15-45 yaş arasında gözükmektedir. Bu da köyde dinamik bir nüfusun varlığını belirtmektedir.

Köyün kuruluşunun 1864 yılından sonra gerçekleştiği belirtilmekte olup köy ahalisi ilk olarak Doğu Anadolu'da konaklamışlar ve daha sonra ise Uzunyayla'nın hem ırkdaşlarına yakın olması ve hem de atlarının daha iyi meralara sahip olacağını düşündükleri için buraya yerleşmişlerdir. Köyün özgün ismi Anzurey olup Anzur kabilesinin lideri olan Anzurey'e izafeten bu isim verilmiştir. Resmi isim ise Kaftangiyen olarak kayıtlara geçirilmiş bu da devlet görevlilerinin köyün erkeklerinin giydiği Çerkeska'yı kaftan olarak algılamalarından ötürür.

Köyün geçim kaynaklarının temelini tarım işgal etmektedir. Yaklaşık 25-30 bin dönüm üzerinde buğday, arpa, çavdar gibi bitkiler ekilmektedir. Köy ahalisi orta halli gelire sahip bir görünüm arz etmektedir. Köyde 1976'da 23 hanede traktör bulunmaktadır. İlk traktör İbrahim Aksoy tarafından 1947'de köye getirilmiştir. Yazarın edindiği gözlemlere

⁹ Esin Tarıkahya, *Bir Çerkez(Kaftangiyen) köyünün etnolojik açıdan incelenmesi*, Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi (Ankara: 1976). Uzunyayla ile alakalı etnolojik açıdan ikinci tetkik edeceğimiz çalışma ise Karaboğaz (Aslanhable) köyü üzerinedir. Betül Kurçak, *Köy Monografisi (Karaboğaz Köyü)*, Basılmamış Mezuniyet Tezi, Ankara Üniversitesi (Ankara: 1965).

göre ürün ekildiği günün akşamı ve ürünün alındığı gün harman yerinde eğlenceler düzenlenmiştir. Genel olarak kurak bir iklime sahip bölgede yağmur duaları seremonileri düzenlenirdi. Köyün çocukları da *hansaguaşe* denilen üzerine elbise giydirilmiş bir korkuluğu uğur getirmesi dileğiyle köyün içinde gezdirirlerdirmiş.

Köy genelinde yetiştirilen hayvan koyun olup az miktarda da inek bulunmaktadır. İlginç olarak köyde at sayısı çok azdır. Köylüler bunun sebebini de I. Dünya Harbi ve Kurtuluş Savaşı esnasında orduya at sağlamalarını göstermektedir. Köyde ayrıca az miktarda arıcılık ve balık avlama da yapılıyor. Köydeki kızlar ise halı dokuyup ailelerine maddi anlamda hatırı sayılır katkıda bulunmaktadırlar.

Köy ahalisinin giyim kuşamı 1940'lerden sonra gelenekselden uzaklaşarak Türk giyim kuşam tarzına dönmüştür. Kadınlar etek, bluz ve yazma kullanırken genç kızlar ise genellikle başları açık ve evin içerisinde pantolon giyebilir idi. Dışarı çıktıklarında ise günün modasına uygun şekilde pantolonun üzerine etek giydikleri yazar tarafından müşahede edilmektedir. Nişanlanan kadar bir genç kızın başını örtme zorunluluğu yok iken kullanılan bilezik, kolye gibi takılar da genellikle hac ziyaretinden getirilenlerden oluşmaktadır. Erkekler ise klasik Çerkes giyimlerini 1940'larda bırakmışlar ve şehir usulünü benimsemişlerdir. Köydeki gençler 15 yaşından itibaren artık şehirliler gibi giyiniyorlar ve yanlarında tabanca taşımaya başlamışlardır.

Köydeki evler genellikle tek katlıdır. Köy sakinleri ilk geldiklerinde 1 yıl süreyle geçici olarak toprakaltındaki evlerde yaşamışlar daha sonra ilk ev Rum bir usta tarafından tavanı ahşap ve çeşitli motiflerle süslenerek yapılmıştır. Köyde yaklaşık her evde transistorlu radyo veya pikap bulunmaktadır. Pikaplar Almanya'da çalışan köylülere ısmarlanmaktadır.

Köyde umumiyetle Çerkesce konuşulmaktadır. Köy halkının çoğunluğu birbiriyle akraba olduğundan ötürü komşu Çerkes köyleriyle kız alıp vermektedirler. Önceleri çevredeki Çerkes olmayanlardan kız alıp vermemekte Çerkes olmayanlarla son yıllarda evlilikler çoğalmaktadır. Köyde 1976 itibarıyla dışarıdan gelen 3 gelin mevcuttur.

Köy halkının çoğunluğu geniş aile tipi biçiminde yaşamakta olup çocuklar baba evinden farklı bir ev açamazlar. Ancak babanın ölümü ile büyük kardeş başka bir eve taşınabilmiş fakat son yıllarda bu kuralda da esnemeler yaşanmaya başlamaktadır.

Karı koca ilişkileri Çerkes geleneklerinin en katı olduğu konulardan biridir 1970'lerde. Kadın kocasıyla yemek yiyemez kocası yemek yerken onun başında durur ve kendisi daha sonra kocasından ayrı yemek yemektedir. Yeni evlenen gençler ise bu kuralları sadece ilk yıllarında uygulayıp daha sonra terk ediyorlarmış.

Ayrıca önceden eğer bir kadın farkında olmadan bir erkeğin yolun keserse o erkek kadın ayağının dibine kurşun sıkarmış. Kocalar kadınlarının isimlerini söylemek yerine "evdeki", "çocukların annesi" gibi lafızlarla seslenir. İlk yerleşim zamanlarında ise kocalar karılarını aile isimleriyle hitap ederek çağırırlarmış. Genellikle kadınlar da kocalarına ilk büyük kızlarına taktıkların ismi ile "X in babası" şeklinde kullanarak hitap etmektedirler.

Evlenme çağına gelen erkek istediği kızla zorla da olsa evlenir, verilmez ise kaçıtır. Evlenmek isteyen genç asabi tavırlar takınıp kapıyı çarpar, dama çıkar bağırırmış. Ailesi evlenme isteğini anlayıp arkadaşları vasıtasıyla gencin ağzını arar ve harekete geçerlermiş. Başlık parası (Vase) 1940'larda at, öküz gibi hayvan iken daha sonra 3000 ve sonrasında da 15.000 liraya çıkmış. Bu artış yüzünden civardaki Çerkes köyleri başlık parasını 7.000 lira olmasında karar kılmışlar. 1976'da köyde ortalama başlık miktarı 15.000 ile 30.000 arasında değişen miktarlardadır. Bu miktar eğer kız kaçırılmışsa 40.000 liradır.

Düğünler eskiden perşembe yapılır iken artık pazarları yapılmaktadır. Düğün gelinin geldiği Pazar gününün sabahına kadar ve pazartesi gün boyunca devam eder. Düğünde genç kızlar ile genç ve yaşlı erkekler dans ederler. Damadın bulunduğu eve gidenlere bje denilen helva ikram edilir. Sagdıcinın (Şavo) evinden gelin geldikten sonra ayrılan damat eskiden en

az bir hafta en çok bir ay gezdikten sonra gelinin yanına gidebilirken bu adet artık uygulanmamaktadır.

Köydeki kızlar istedikleri gibi düğünlere eğlencelere gitmekte özgürdürler hatta aileleri tarafından teşvik edilirler. Köyde ergenlikten itibaren her genç beğendiği karşı cinsten biriyle kaşen olurlar. Köyde evlenme yaşı gayet yüksektir çünkü “nasıl olsa evlenilir ama bu günler geri gelmez” anlayışı dile getirilmektedir.

Evlendikten sonra kadın için “gelinlik etme” vaziyeti başlamaktadır. Daha önceleri ömür boyu gelinlik etme var iken şimdi ilk çocuk doğana kadar gelinlik edilmektedir. İlk şart konuşmamak olup ancak psalabşza denilen hediye alınınca gelin ancak konuşabilir. Ayrıca damat da kayınpederi sağ iken asla karısının evine gitmez kayınpederiyle karşılaşmamak için azami gayret sarf eder.

Köyde tek eşlilik hâkimdir. Sadece 2 erkeğin birden çok hanımı vardır. Köyde daha önceleri kız kaçırma âdeti yaygın iken artık kız kaçırma âdeti görülmemekte ve bu yüzden ortaya çıkan kan davaları artık görülmemektedir. Köyde boşanma olayı da nerdeyse yok gibidir. Akraba evliliği de katiyetle yasaktır.

Köydeki yaşlı nüfus herkes tarafından çok sevilir ve saygı görür. Esprili olmalarından ötürü hem erkekler hem de kadınlar sohbetlerinde bulunmaktan büyük keyif alırlar. Bütün işleri köylüler tarafından halledilmeye çalışılır ve köyde en fazla saygı gören insanlar arasındadırlar.

Köyün 1976’da kahvesi yok fakat 1971’e kadar evlerde gençler iskambil oynayıp içki içerlermiş. 1971’de gelen köy imamının telkinleriyle köyde artık iskambil oynanmadığı ve içki içilmediği olduğu yazar tarafından gözlenmektedir. Bu yüzden köyün bazı gençleri yakın köylere gidip oralarda içki içme yolunu benimsemişlerdir.

Köyde eğitim hem dinsel ve hem de resmi müfredat çerçevesinde devam etmektedir. 1954 yılında çocukların dinsel eğitimi için salon inşa edilmiş ve burada dini eğitim veriliyormuş. Fakat 1970’lerden itibaren eskiden sıkı şekilde dinsel görevler genç nesil tarafından pek yerine getirilmemektedir. Şehirlere gitme imkânı bulan gençlerin sayısı arttıkça dini vazifelerin yerine getirilme oranı düşmektedir.

Köy çevredeki köyler arasında ilkokula sahip olan ilk köydür. 1954 yılında kurulan ilkokulda gittikçe artan bir öğrenci nüfusu vardır. 1970’de 18 kız ve 20 erkek öğrenim görürken 1975’de 21 kız ve 35 erkek okula devam etmektedir. Köydeki ilkokul yapımında önce 3 yıllık mektep denilen yerde eğitimci tarafından okuma yazma derzi veriliyordu. 1976’da köyde % 15 okuma yazma bilmez iken yarısından fazlası 3 yıllık mektep veya ilkokul diplomasına sahiptir. Ayrıca Pınarbaşı ilçesindeki ortaokulda 14 Öğretmen okulunda 6 sanat okulunda 1 üniversitede de 5 tane Anzurey’li genç okumaktadırlar. Köyde erkek çocuklar için okumaları teşvik edilirken kızlar için durum böyle değildir. Aileler kızların köy dışında okumalarına pek sıcak bakmamaktadırlar.

Köyde imam ve öğretmen arasında bir çekişme mevcuttur. Köylüler imama daha fazla değer verip öğretmeni sadece çocuklara okuma yazma öğreten biri olarak görmektedirler. Köydeki öğretmen gençleri dini vazifelerinde uzaklaştırdığı için imam ve bazı köylüler tarafından eleştirilmektedir.

A. Anzurey Köyü Genel Görünüşü

B. Anzurey Köyü Deresi

C. Anzurey'den Bir Aile

D. Anzurey'de Atalarından Hatıra Kalmış Geleneksel Elbiseleriyle Bir Çerkes

E. Anzurey Köyünün Genç Kızları

F. Anzurey'de YSE Tarafından Yapılmış Çeşmeden Su Alan Kızlar

IV-Aslanhable Köyü

İkinci tetkik edeceğimiz çalışma ise 1965’de köye giden Betül Kurçak’ın Karaboğaz (Aslanhable) köyü üzerine yaptığı gözlemlerden oluşan monografisidir. Kurçak Uzunyayla’daki 2-3 haftalık kalış süreci boyunca köydeki sosyo-kültürel yaşam üzerine kıymetli notlar tutmuştur.

Köyün Kafkasya’daki köylerinin Aslan isimli bir beyin öderliğinde tekrar burada kurulduğu için ona izafeten Aslan’ın köyü anlamına gelen Aslanhable olmuştur. 1967’de köyde 85 hanede 410 (200 erkek ve 210 kadın) nüfus yaşamaktadır. Köyün ismi cumhuriyet döneminde Karaboğaz olarak değiştirilmiştir. Kurçak’ın tuttuğu notlara göre 1967’de köyde yaşayan sülaleler Koşuka, Borsa, Kajmiz, Vıka, Karagül, Hanoka, Birseyko, Aslan, Gigi, Karma, Telis, Abzek, Tohana ve Bekaldı sülaleleridir. Köydeki bütün sülaleler kendi nesillerinin 7 göbek öncesini bilmektedirler.

Köylülerin fazla gelirleri olmamasına karşın köyün zengin olduğunu kaydeden yazar ana uğraşın çiftçilik olduğundan bahsetmektedir. Hayvancılık kısmen devam etmekte olup ilk geldikleri zamanda köylüler ormancılık ile de meşgul olmuşlar fakat 1940’lardan itibaren ormancılık tamamen bitmiştir. Ürettikleri mahsulatı pek de uzak olmayan kaza merkezinde pazarlamaktadırlar. Yazarın tuttuğu notlara göre yakın köylerle de takas usulünde alışveriş yapan köylüler 2 teneke patates verip 1 teneke buğday almaktadırlar. Köydeki yağış nadiren gerçekleştiğinden köylüler sık sık yağmur duasına çıkmaktadırlar.

Köyde bu yıllarda 300 büyük baş 1000 kadar da küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Köyde yaklaşık 25-30 at bulunmakta ve bu atların birçoğu da köye ilk defa 1938 yılında gelen at arabalarına koşulmaktadır. Köye ilk traktör 1965’de gelmiştir. 1967’de ise köyde 4 adet traktör bulunmaktadır. Köy okulu 1960 tarihinde inşa edilmiştir. Köyden göç etmiş 5 hane vardır. Köye bu zaman kadar hiç ebe veya sağlık görevlisi gelmemiştir. Pınarbaşı ilçesinde de bu zamanda doktor bulunmaması köylülerin sık sık vilayete gitmelerine sebep olmaktadır.

Kışlık yemek ihtiyaçlarının büyük kısmını da yazın hazırladıkları ve aralarında sucuk, *zerin* (kaynatılmış beyaz buğday), *kundopsu* (kışın yemeklere katık için kullanılan yoğurt) gibi yiyecekler sayesinde karşılarlar. Kahvaltılarda *Kalmuk çayı*nı eksik etmeyen köylüler bazen de bir nevi sütlü çay olan geleneksel içeceğin yanında *taba* denilen ve saçta yapılan hususi bir tepsi içinde mayasız olarak pişirilen simitlerin üstüne yağlı peynir koyarak yerlermiş. Tavuk ve kendilerine has pastalarını da sıklıkla yapan köylü kadınlar ilk mahsul alındığında ve koyuna koç katıldıktan 100 gün sonra umumi yemek verirlermiş.

Köydeki evler kerpiçten yapılmış olup istisnai olarak 1965’de köyün muhtarının evi kiremitle örtülmüştür. İlçedeki gelişmelerin pek de uzağında olmayan köyde daha sonra iki katlı evler yapılmaya başlanmış ve Kurçak’ın not ettiğine göre 1967’de köydeki okul dahil olmak üzere 7 evin damı kiremitli hale getirilmiştir.

Köyde bu yıllarda kılık kıyafet de değişmeye başlamıştır. Kadınlar geleneksel giysilerinden yalnızca bellerini saran kemeri ve başlarına da kendi uzun ve örgülü saçlarını örten *şamiha* adı verilen eşarbi takarlar. Önceden kullanılmakta diğer geleneksel giysiler artık “modern” giysilerle yer değiştirmişlerdir. Kadınlar yalnızca sokağa çıkarken başlarını örtmektedirler ve Betül Kurçak köydeki herkesin çok temiz giyindiğinden sitayişle bahsetmektedir.

Aslanhable yazarımızın bahsettiği üzere 1967’de yalnız Çerkeslerden müteşekkil bir köydür. Aralarına Çerkes olmayan birinin bu köye girmesi mümkün değildir. Köyde geniş aile düzeni mevcuttur ve aile reisi babadır. Babanın olmadığı durumlarda veya vefatında aile reisliği görevi annenindir. Fakat bütün aile fertlerinin bir arada olduğu geniş aile tipi de bu yıllarda evlenen erkeklerin ayrı yerde ev açması isteği dolayısıyla sadece anne baba ve çocuklarda oluşan çekirdek aile tipine doğru kaymaya başlamaktadır.

Köyde eşler birbirlerine isimleriyle hitap edemezler. Mesela kadının kocası hacca gitmişse “hacı” veya “sana söylüyorum”, “hey”, “bizim herif” gibi sözlerle seslenirken koca da karısına “evde duran” ve “bizim kızcık” gibi lafızlarla seslenir. Yeni geline ismi ile hitap edilmez. Ona bir isim verilir ve bu isim ölene kadar onun ismi olur. Mesela yazar köyde bir gelinin kızlık isminin Remziye olduğunu fakat O’na gelin geldiği evde Yüksel isminin takıldığını örnek olarak göstermiştir. Buna karşılık gelin de evdeki herkese farklı isim takar. Gelinin kızlık ismini yalnızca kendi babası tarafı kullanabilir.

Hitap konusunda yazarın not ettiği bir ilginç husus ise anne ve babaya çocukların nasıl seslendikleri meselesidir. Mesela gelin kayınvalidesine anne diye hitap edebilir çünkü çocuklar annelerine anne demez yenge veya abla der. Çocuklar ancak ninelerine anne diyebilir. Aynı şekilde çocuk babasına baba demek yerine abi veya amca şeklinde hitab eder. Annenin ölümünden sonra eve gelen ikinci zevceye çocuklar *Nisedişe* veya *Janserey* gibi isimler takarlar. Ayrıca köye gelen yabancılara isim takma hakkı da geline aittir. Bu meyanda yazarımıza misafir olduğu evin gelini Akgül ismini layık görmüştür.

Akraba aileler arasında kız alıp verme kesinlikle yasaktır ve bu yasak Çerkes adet ve geleneklerinden gelmektedir. Köyde süt kardeşler dahî birbirleriyle evlenemezler. Köyde neredeyse herkesin birbiriyle akraba olması durumu çevre Çerkes köylerle kız alıp verme durumuna sebebiyet vermiştir. Bunu yanı sıra evlilikteki önemli hususlardan biri de evlenilecek kişinin sülalesinin asaletidir. Köydeki evlilikler bu zamanda imam nikahı ile yapılmaktadır resmi nikah hiç yoktur.

Evlenme meselesinde önemli bir olgu da *Vase* yani başlıktır. Bu önemli mevzu aslında ekonomik hayatı etkileyen önemli bir ögedir. Yazarın söylediğine göre Karaboğaz’da başlık miktarı net 3.000 liradır. Daha sonra ise bu miktar 30.000 liraya kadar tırmanmıştır ve sonunda Uzunyayla’daki bütün köylerden yaşlıların (Thamade) toplanıp kararıyla 3.000 lira üzerinde uzlaşmıştır. Dul kadın için de başlık veriliyor olup miktar 1.500 lira civarındadır. Yazar *Vase* nin önceden kıza ne kadar hürmet gösterildiğinin nişanesi olarak verildiğini fakat şimdi anlamın daha maddiyata kaydığını iletmektedir. Önceden mesela bey kızları için iki at, iki öküz ve 500 ile 800 lira arasında değişen miktarda para verilir ve kızların kendilerine de dikiş makinesi ve gümüş kemer verilir imiş.

Köyde kız kaçırma da yaygın bir adettir. Burada birbirleriyle anlaşan fakat babası tarafından verilmeyen kız, delikanlı tarafından kaçırılır. Anne kızın kaçırılacağı günden haberdardır ve kız kaçırma işi bir seremoni gibi gerçekleştirilir. Kaçırılacak kızın köyünün mesafesine göre delikanlı ve arkadaşları plan yaparlar. Erkek tarafı gece gizlice kızın köyünün girişine varırlar. Kız da daha önce sözlenilen yere gelir. Burada delikanlı havaya 3 el ateş ederek kız kaçırma olayının başladığını kızın köyündeki gençlere haber verir. Sonra iki köyün delikanlıları arasında kovalamaca başlar. İlk pusu yerinde delikanlının arkadaşları 3 el daha ateş ederler ve köydeki delikanlıları ihtar ederler ve geleneklere göre köyün delikanlıları yollarını değiştirmek zorunda kalırlar. Eğer ısrar ederlerse erkek tarafının delikanlıları delikanlıyı kovalayan gençlerin atlarının ayaklarına ateş ederler ve böylece takip sona erer.

Köyde baba tarafından ziyade anne tarafı daha fazla hürmet görür. Çocuğun yetiştirenler genelde teyze ve dayısıdır. Çocuğun anne ve babası ölmesi halinde de çocuk anne tarafına verilir. Çerkeslerin iptidai zamanlarında kullandıkları bu usul köyde uygulanmaktadır. Mirasta ise kız ve erkeğin eşit şekilde malları paylaştığını belirten yazar yalnızca evin erkekte kalmasının usulden olduğunu yazmaktadır. Evlenme yaşı köyde 15 ile 25 yaş arasındadır. 25 yaşa kadar evlenmeyen kızların evde kalmış sayıldığını belirten yazar ayrıca köyde evlat edinmenin de mevcut olduğunu ve evlat edinilen çocuklara ahiret evladı anlamına gelen *ahret tuga* denildiğini kaydetmektedir. Köyde tek eşlilik hakimdir. Yalnız yazar köyde 4 tane iki eşli erkeğe rastladığını belirtmektedir. Bunun ana sebebi de çocuk olmamasıdır.

Çocukluk safhası özgürdür. Gençlik devresinde de rahatlıkla yaşlılarıyla flört yapabilir *kaşen* olabilir. Fakat genç kız evlendiğinde bütün bu özgürlükleri kısıtlanır.

Düğünler ise gayet renkli geçmektedir. Şeşen, Wig ve Kafe oynanan oyunlardan olup mızıkayı genelde kızlar çalmaktadır. Düğünde yaşlı erkekler oynayabilme hakkına sahipken evli kadınlar bir kenardan seyredebilirler. Gelin eve geldikten 2 gün sonra *vüneyşe* düğünü olur. Bu zamana kadar kaynana gelini göremez. Köyün bütün efradının katıldığı düğünün akşamında da damat için *Seveyiş* adlı bir eğlence tertip edilir.

Yeni gelin kocasının akrabalarından olan yaşlı kadınların yanında oturmaz, yemek yapmaz, hatta konuşmaz kaynana konuşurken ayakta durur. Damat hiç kimseye görünmeden gelinin yanına gider ve yine kimse görmeden sabah evden çıkar. Bu durum bir yıl boyunca sürer. Damat da asla kayınpederinin yöresine uğrayamaz. *Tışsase* adlı gelenek ise gelinin babasının evine gitmesidir. Yaklaşık 2-3 sene sonra babasının evine giden gelin kocası tarafından temin edilen külliyatlı bir miktar hediye de götürür. Burada 3 ay ile 1 sene arası kalan gelin geri kocasının evine de yine hediyelerle döner.

V- Sonuç

1960'lı ve daha sonraki yıllar Türkiye'deki kırsal alandaki yapının çözülmeye başlamasına tekabül eden yıllardır. 1960 ve 70'lerdeki iki mezuniyet tezini referans alıp kendi notlarımızla tertip ettiğimiz çalışmamız bu yıllardaki Uzunyayla'da iki köyün aslında kendi barındırdığı kültürel öğeler ile kentleşmenin getirdiği "medeniyet" arasındaki çatışmanın başlangıcı hakkında bilgiler vermektedir. Ve bu kaçınılmaz olarak ikincisi lehine işlemektedir. 1960'larla başlayıp 70'lerde şehirleşme kendini birçok sosyo-ekonomik meselede kendini göstermesi neticesinde mevcut korunabilen öğeler de bugüne kadarki süreçte orijinalliğinden birçok şey kaybetmiştir.

KAF-DAV